

Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo
ministerija

Pagrindiniai klausimai:

- Kas yra profesinis tobulėjimas ir kokią naudą jis teikia?
- Koks profesinis tobulinimasis tinkamiausias mokytojams?
- Kuo ypatingi Lietuvos mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai?

LIETUVOS MOKYTOJŲ PROFESINIS TOBULĖJIMAS

XXI a. iššūkiai – globalizacija, informacijos gausa, spartūs pokyčiai – lemia vis daugiau reikalavimų mokytojams. Norima, kad jie gebėtų dirbti daugiakultūroje aplinkoje, greitai reaguotų ir prisitaikytų prie pokyčių ar net patys juos inicijuotų, būtų aktyvūs ir kūrybingi. Tačiau didėjant reikalavimams kartu auga ir mokytojų tobulinimosi poreikis, kinta supratimas apie nuolat besimokančios asmenybės kūrimą ir mokymosi svarbą.

Šiame leidinyje nagrinėjama mokytojų profesinio tobulinimosi praktika Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse. Situacijai iliustruoti pateikiami Europos Sąjungos užsakytu Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau EBPO) atlikto TALIS tyrimo (angl. *Teaching and Learning International Survey*) duomenys bei atskleidžiama Lietuvos padėtis pasaulio šalių kontekste.

Pagrindinės išvados:

- Profesinis tobulėjimas šiuolaikiniame pasaulyje suvokiamas kaip ilgalaikis, visapusiško kultūrinio augimo procesas, besiremiantis bendradarbiavimu. Svarbu, kad mokytojas nuolat mokytųsi savo darbo aplinkoje, bendradarbiautų su kolegomis, mokiniais ir jų tėvais, elgtųsi taip, kokio elgesio jis tikisi iš savo mokinių, ir šitaip nepertraukiamai dalyvautų profesinio tobulinimosi procese.
- Šiuolaikinė mokykla suvokiama kaip besimokančiųjų bendruomenė, profesionali ir atvira informacijos perdavimo vieta, todėl pačioje mokykloje yra palankiausias sąlygos mokytojų profesiniam tobulėjimui. Analizuodami darbo aplinką, joje vykstančius pokyčius, mokyklos kaip bendruomenės ir atskiri mokytojai turėtų įsivertinti savo poreikius, išsiaiškinti, koks profesinio tobulinimosi būdas jiems yra tinkamiausias.
- Lietuvoje mokytojai didžiausią tobulinimosi poreikį apibrėžia kaip poreikį gilinti mokymo praktiką ir mokymo(si) metodų taikymą, geriau išmanyti mokymo turinį ir standartus, plėsti mokomo dalyko žinias.
- Daugiausia profesinio tobulinimosi procese dalyvauja Ispanijos, Slovėnijos, Australijos, Austrijos ir Lietuvos mokytojų, t. y. daugiau nei 90 proc. mokytojų įsitraukia į įvairias tobulinimosi programas; mažiausiai – Turkijoje, Slovakijoje, Danijoje ir Islandijoje (apie 75 proc. mokytojų kiekvienoje šalyje).
- Lietuvos mokytojai pripažįsta, kad didžiausią naudą jų profesiniam tobulėjimui teikia profesinės literatūros skaitymas, dalyvavimas neformaliuose susitikimuose su kolegomis dėl mokymo(si) tobulinimo bei dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo renginiuose.
- Dažniausiai Lietuvos mokytojų nurodytos priežastys, lėmusios jų pasyvų dalyvavimą profesinio tobulinimosi procese, tai – tinkamų tobulinimosi renginių trūkumas ir kvalifikacijos tobulinimo renginių ir pamokų tvarkaraščio nesuderinamumas.
- Daugelyje Europos šalių profesinis tobulėjimas yra oficialiai paskelbtas privaloma pareiga mokytojams, tačiau iš tikro dažniausiai tai yra pačių mokytojų pasirinkimo laisvė.

KAS YRA PROFESINIS TOBULĖJIMAS?

Mokytojų profesinis tobulėjimas apibrėžiamas kaip asmens profesinių kompetencijų – mokytojo žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, mokėjimo mokytis ir kitų sėkmingai mokytojo veiklai ugdymo procese reikalingų savybių – ugdymas.

Ilgą laiką mokytojų profesinis tobulėjimas pasaulyje buvo suprantamas kaip trumpos trukmės kursai, kai mokytojams būdavo pateikiama tam tikra informacija, susijusi su jų darbo bei mokymo specifika. Ir tiktai pastarąjį dešimtmetį mokytojų profesinis tobulėjimas pradėtas suvokti kaip ilgalaikis procesas, apimantis kasdieninę patirtį ir galimybes, sistemingai prisidedančias prie mokytojo profesinio augimo ir tobulėjimo.

Šiuolaikinis požiūris į profesinį tobulėjimą apibūdinamas tam tikrais bruožais:

- Profesinis tobulėjimas labiau grindžiamas konstruktyviu, o ne transmisiniu orientavimo modeliu, t. y. mokytojai laikomi aktyviais mokiniais ir yra įtraukiami į įvairias užduotis, kurias atlikdami jie tobulina mokymo, stebėjimo, savęs vertinimo ir savianalizės įgūdžius (užuoat tik perdavus konkrečią informaciją ir pateikus tam tikras nuostatas – koks būtų transmisinio orientavimo modelis).
- Tai yra ilgalaikis procesas, kuriame mokytojai mokosi visą gyvenimą. Savo turimas ankstesnes žinias jie sieja su naujai įgyjama patirtimi ir informacija. Šis sąsajų metodas yra nepakeičiamas katalizatorius nuolatiname pokyčių procese.
- Veiksmingiausia profesinio tobulėjimo forma yra ta, kuri remiasi realiais mokykloje vykstančiais procesais ir siejama su mokytojų bei mokinių kasdiene veikla. Tačiau

svarbu atkreipti dėmesį, kad tradicinis požiūris į mokyklą kinta ir ji pradeda suvokti kaip besimokančiųjų bendruomenė, profesionali ir teikianti tarpusavio pagalbą; tai ir atviras informacijos centras. Tad palankiausias ir sėkmingiausias galimybės mokytojų profesiniam tobulėjimui – tai mokymasis darbo vietoje, pokyčių analizavimas ir taikymasis prie jų, taip pat naujų pokyčių inicijavimas.

- Profesinis tobulėjimas lemia ir visapusišką kultūrinį mokytojų augimą, o ne tik jų profesinių įgūdžių tobulinimą, remiantis ugdymo programa. Todėl mokytojai turi išmokti tokio elgesio, kokio jie tikisi iš savo mokinių.
- Mokytojai laikomi savirefleksijos praktikais. Turėdami pamatines savo profesijos žinias, stebėdami ir analizuodami aplinką, jie įgyja naujų žinių ir patirties, nuodugniau supranta šiuolaikines ugdymo teorijas ir taip ugdo savo srities kompetenciją.
- Tai – bendradarbiavimo procesas. Net jeigu profesinis tobulėjimas dažniau laikomas savarankišku darbu, kurio veiksmingumas didėja analizuojant save ir aplinką, vis dėlto dažniau profesinio tobulėjimo sėkmingumas atsiskleidžia bendradarbiaujant (ne tik tarp mokytojų, bet ir tarp mokytojų bei administracijos, partnerių ar kitų bendruomenės narių).
- Kiekvienas profesinio tobulinimosi atvejis yra labai savitas – nėra vieno konkretaus profesinio tobulėjimo modelio, kuris būtų geresnis už kitus ir kuris be išimčių tiktų visiems, visais atvejais ar bet kokiomis aplinkybėmis. Mokyklos bendruomenės ir pavieniai mokytojai turėtų įvertinti savo poreikius, kultūrinius įsitikinimus ir praktiką, norėdami išsiaiškinti, koks profesinio tobulėjimo modelis jiems naudingiausias.

KODĖL YRA SVARBI MOKYTOJŲ PROFESINĖ RAIDA?

XXI a. būdingi spartūs pokyčiai, todėl šiais laikais reikia žmonių, kurie geba pasiekti aukščiausių rezultatų, ne tik mokėdami greitai reaguoti ir prisitaikyti prie pokyčių, bet ir tinkamai jais pasinaudoti. Reikalingi iniciatyvūs, aktyvūs, kūrybingi visuomenės veikėjai, ypač švietimo sistemoje, nes čia bręsta nauja karta, kuriama visuomenės ateitis. Labai reikšmingą vaidmenį švietimo sistemoje atlieka mokytojai, nes būtent jie padeda augti naujoms asmenybėms, formuoti jų pasaulėžiūrą. Todėl svarbu siekti, kad šie jaunosios kartos „vedliai“ būtų savo srities profesionalai ir turėtų galimybę nuolat tobulėti.

Dabar daugelyje šalių keičiasi supratimas apie mokyklų funkcijas, kartu kinta ir mokytojo vaidmens supratimas. Iš mokytojų reikalaujama, kad jie mokėtų dirbti daugiakultūroje

aplinkoje; daugiau dėmesio skirtų mokinių, turinčių mokymosi sunkumų, integracijai; gebėtų valdyti ir taikyti informacines bei komunikacines technologijas mokymo procese; daugiau dėmesio skirtų planavimui, įsivertinimui ir atskaitomybei bei tėvų įtraukimui į mokyklos gyvenimą.

Europos Vadovų Taryba 2009 m. gegužės 12 d. patvirtino darbo programą „Švietimas ir mokymas 2020“, kuria yra siekiama įgyvendinti Lisabonos strategiją ir skatinti Europos bendradarbiavimą švietimo ir mokymo srityje. Programoje pabrėžiama, kad mokymasis visą gyvenimą turėtų būti laikomas vienu iš esminių principų ir juo turėtų būti vadovaujama rengiant ir įgyvendinant visą programą. Todėl vienas iš strateginių programos tikslų yra mokymosi visą gyvenimą užtikrinimas.

EBPO, analizuodama profesinio tobulėjimo svarbą, nustatė, kad profesinis tobulėjimas padeda:

- atnaujinti mokytojų žinias, suteikiant jiems pažangios, aktualios informacijos apie jų dėstomą dalyką;
- plėsti mokytojų gebėjimus ir stiprinti nuostatas dėl mokymo metodų, tikslų ir mokymosi aplinkos tobulinimo, naujų mokslinių tyrimų vykdymo (plėtojimo);

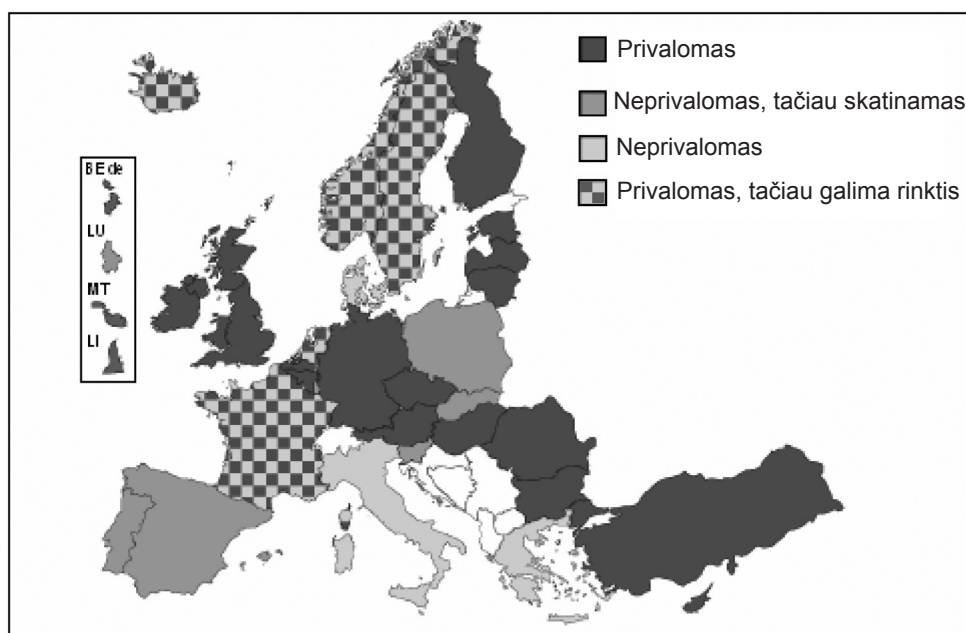
- suteikti galimybę mokytojams (ir pačioms mokykloms) taikyti naujas strategijas, inicijuoti pokyčius ugdymo programose ir mokymo praktikoje;
- keistis informacija bei gerą patirtimi (tarp mokytojų, mokslininkų, praktikų ir kt.);
- padėti silpnesniems mokytojams tapti savo srities profesionalais.

PROFESINIS TOBULĖJIMAS – PRIEVOLE AR PASIRINKIMO LAISVĖ?

Nors daugelyje Europos šalių (daugiau nei 20-yje) profesinis tobulėjimas oficialiai paskelbtas kaip privaloma pareiga mokytojams, tačiau iš tikro dažniausiai tai yra pačių mokytojų

apsisprendimo reikalas. Remiantis EURYDICE duomenimis, tokia susiformavusi padėtis yra Prancūzijoje, Olandijoje, Švedijoje, Islandijoje ir Norvegijoje (žr. pav.).

Mokytojų profesinio tobulinimosi statusas Europos šalyse 2006–2007 m.m.

Duomenų šaltinis: Key Data on Education in Europe (2009)

Šešiose Europos šalyse – Ispanijoje, Lenkijoje, Liuksemburge, Slovakijoje, Slovėnijoje ir Portugalijoje – profesinis tobulinimasis nėra privalomas, tačiau dalyvavimas šiame procese suteikia mokytojams daugiau karjeros

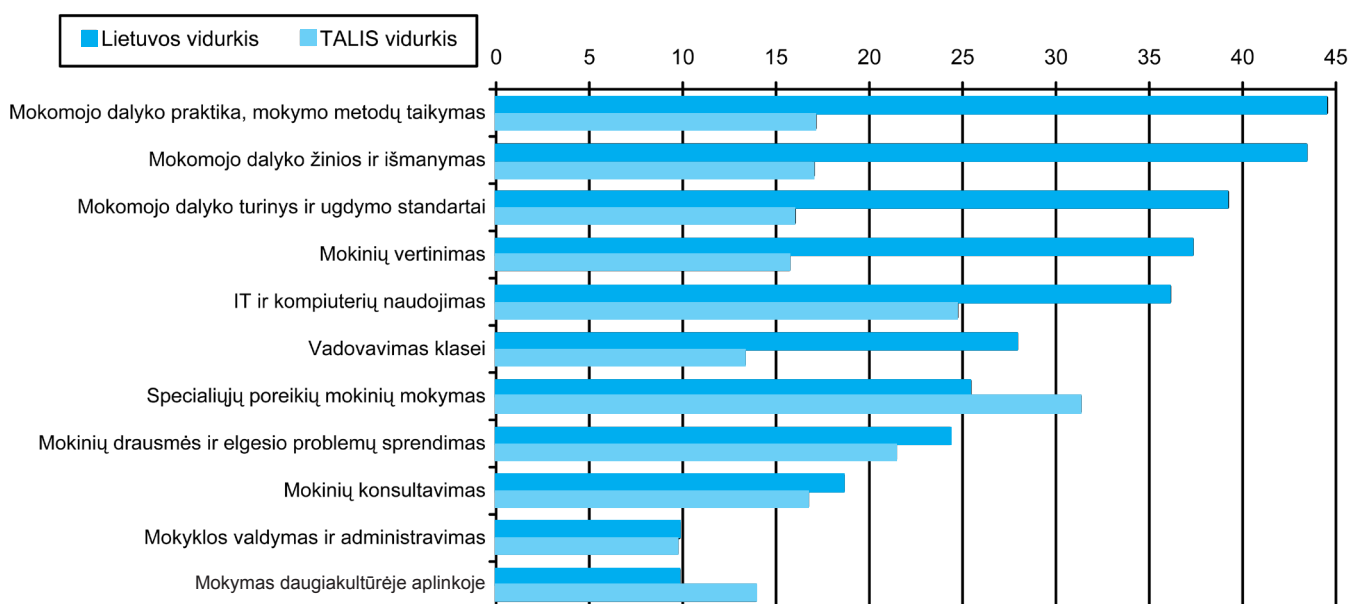
galimybių, didesnę atlygį ar kitokį skatinimą. Lietuvoje mokytojų profesinis tobulinimasis yra privalomas ir ši pareiga reglamentuota Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme.

KOKIAS KOMPETENCIJAS MOKYTOJAI NORĖTŲ TOBULINTI?

EBPO atlikto tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo *Teaching and Learning International Survey* (toliau – TALIS) metu (2008) buvo analizuotas profesinio tobulinimosi poreikis pagal sritis. Tyrimo tikslinė grupė – pagrindinio

ugdymo programos mokytojai iš 23 Europos ir kitų pasaulio šalių (tarp jų ir Lietuva). Tyrimo metu mokytojai turėjo įvertinti tobulinimosi poreikį tam tikrose jų darbo srityse.

Profesinio tobulinimosi poreikis pagal sritis (pritarimas proc.)

Duomenų šaltinis: First Results from TALIS, OECD (2009)

TALIS tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvoje didžiausias tobulinimosi poreikis yra mokymo praktikos, metodų išmanymo ir taikymo srityje (44,5 proc.), tuo tarpu Australijoje, Maltoje, Danijoje tokio poreikio beveik nėra (tik 4–5 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų teigia turį tobulinimosi šioje srityje poreikį).

Pasaulyje didžiausias profesinio tobulinimosi poreikis pastebimas tose srityse, kurios yra sparčiai besikeičiančios ir aktualios dėl globalizacijos, įvairovės ir didelės pasirinkimo laisvės. Mokytojai turi gebėti naudotis ir taikyti informacines technologijas ugdymo procese. Siekis užtikrinti lygias galimybes mokymuisi įpareigoja mokytojus išmokti dirbti

su specialiųjų poreikių vaikais, gebėti juos visavertiškai integruoti į mokymo procesą ir aplinką. Kiekvieno vaiko individualybė, pasirinkimo laisvė lemia drausmės ir elgesio su jais kaitą (kartais – ir kylančias problemas), todėl mokytojai susiduria su naujais iššūkiams – kaip sudrausminti vaiką neribojant jo laisvių, nepažeidžiant jo asmenybės išskirtinumo.

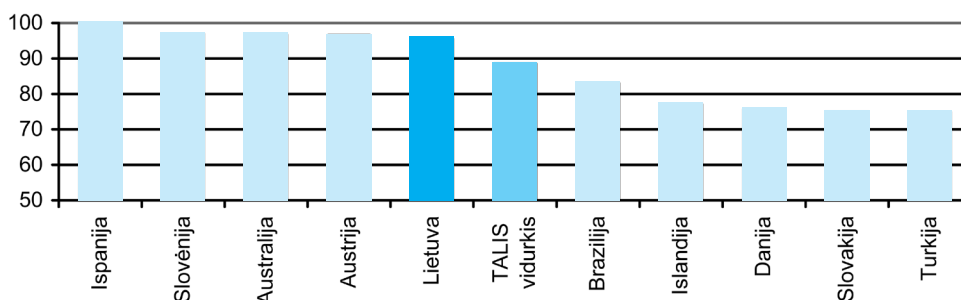
Lietuvoje mokytojai didžiausių tobulinimosi poreikį jaučia ne dėl šiuolaikinio gyvenimo keliamų iššūkių, bet labiau dėl pamatinių ugdymo dalykų – mokymo praktikos, dalyko nuodugnesnio išmanymo, mokymo turinio ir standartų supratimo.

MOKYTOJŲ DALYVAVIMO PROFESINĖS RAIDOS RENGINIuose TENDENCIJOS

Dalyvavimo aktyvumas. TALIS tyrimo metu nustatyta, kad profesinio tobulinimosi programose per pastaruosius 18

mėnesių iki tyrimo pradžios dalyvavo beveik 90 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų.

Mokytojų dalyvavimas profesiniame tobulėjime (proc.)

Duomenų šaltinis: First Results from TALIS, OECD (2009)

Diagramoje pateikti penkių šalių, kurių mokytojai tobulinimosi veiklose dalyvavo aktyviausiai, bei penkių šalių, kurių mokytojai šiose veiklose dalyvavo pasyviausiai, rezultatai,

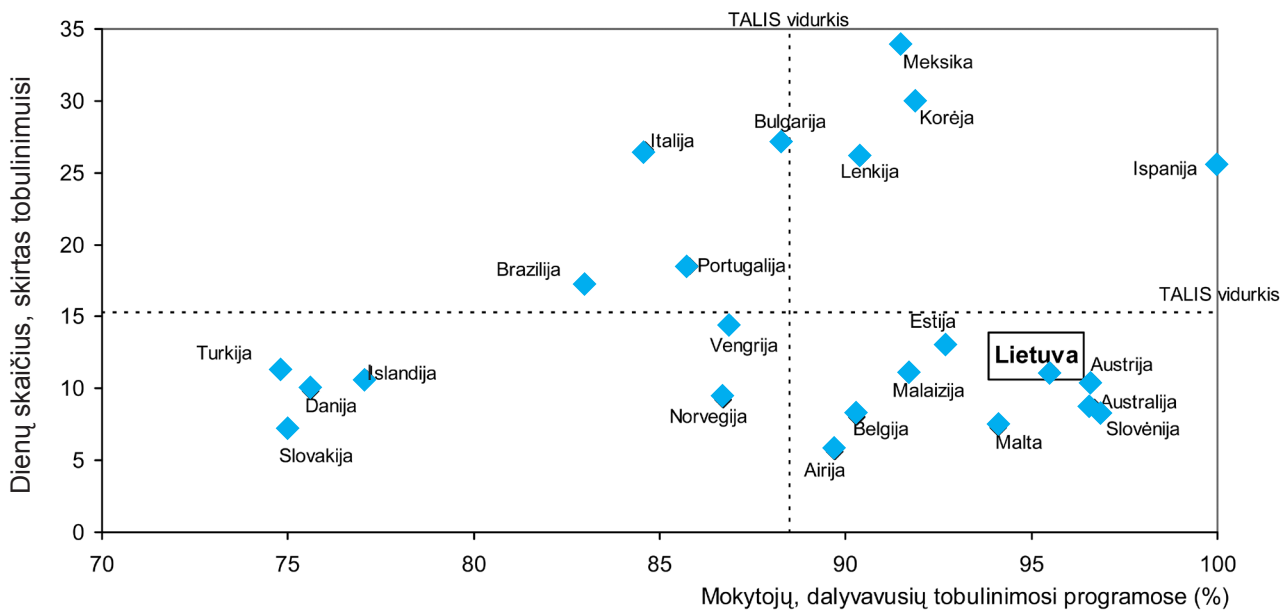
taip pat TALIS šalių vidurkis. Lietuva patenka tarp šalių, kuriose mokytojai dalyvauja aktyviausiai (95,5 proc.). Aktyviau profesiniame tobulėjime dalyvauja tik Ispanijos

(100 proc.), Slovėnijos (97 proc.), Australijos (97 proc.) ir Austrijos (97 proc.) mokytojai. Mažiausias dalyvaujančių mokytojų skaičius yra Danijoje (76 proc.), Slovakijoje ir Turkijoje (po 75 proc.).

Dalyvavimo intensyvumas. Nors apskritai mokytojų dalyvavimas profesinio tobulinimosi programose yra didelis ir nedaug skiriasi tarp atskirų šalių, tačiau dalyvavimo

intensyvumas gerokai skiriasi atskirų šalių atvejais ir yra ganėtinai žemas. TALIS tyrime intensyvumas buvo matuojamas pagal tai, kiek dienų mokytojai dalyvavo tobulinimosi programose per 18 mėnesių laikotarpį (iki tyrimo pradžios). Diagramoje pateikiama, kaip mokytojų dalyvavimo intensyvumas pasiskirsto tarp atskirų šalių. Rezultatai rodo, kiek vidutiniškai tobulinimosi dienų tenka tam tikrai mokytojų daliai.

Mokytojų dalyvavimo profesinio tobulinimosi programose intensyvumas

Duomenų šaltinis: First Results from TALIS, OECD (2009)

Vidutinis visų šalių mokytojų dalyvavimo intensyvumas yra 15,3 dienos, tenkančios vienam mokytojui per 18 mėnesių laikotarpį, t. y. mažiau nei viena diena per mėnesį. Tačiau atskirų šalių atvejais gerokai skiriasi: daugiausia dienų tobulinimuisi tenka Meksikos (34 d.) mokytojams ir Korėjos (30 d.). Daug dienų (27 d.) tenka Bulgarijos ir Italijos mokytojams, tačiau dalyvaujančių mokytojų skaičius čia nesiekia vidutinio visų šalių lygio. Todėl intensyvumo lygis mažėja. Antra vertus, Ispanijos mokytojams tenka mažiau dienų (26 d.) profesiniam tobulinimuisi, tačiau į šį procesą įsitraukia maksimalus mokytojų skaičius, todėl šalyje pakyla dalyvavimo intensyvumo lygis. Mažiausias dalyvavimo intensyvumo lygis vyrauja Slovakijoje – vidutiniškai 7 d. (iš viso dalyvauja 75 proc. mokytojų) ir Airijoje – 6 d. (iš viso – 90 proc. mokytojų).

Diagramoje taip pat išskirtas Lietuvos atvejis – dienų skaičius, skirtas profesiniam tobulėjimui ir tenkantis vienam mokytojui, yra kiek žemesnis nei TALIS vidurkis, t. y. vienam Lietuvos mokytojui tenka vidutiniškai 11 d., tačiau iš viso tobulinimosi programose dalyvauja 95,5 proc. mokytojų.

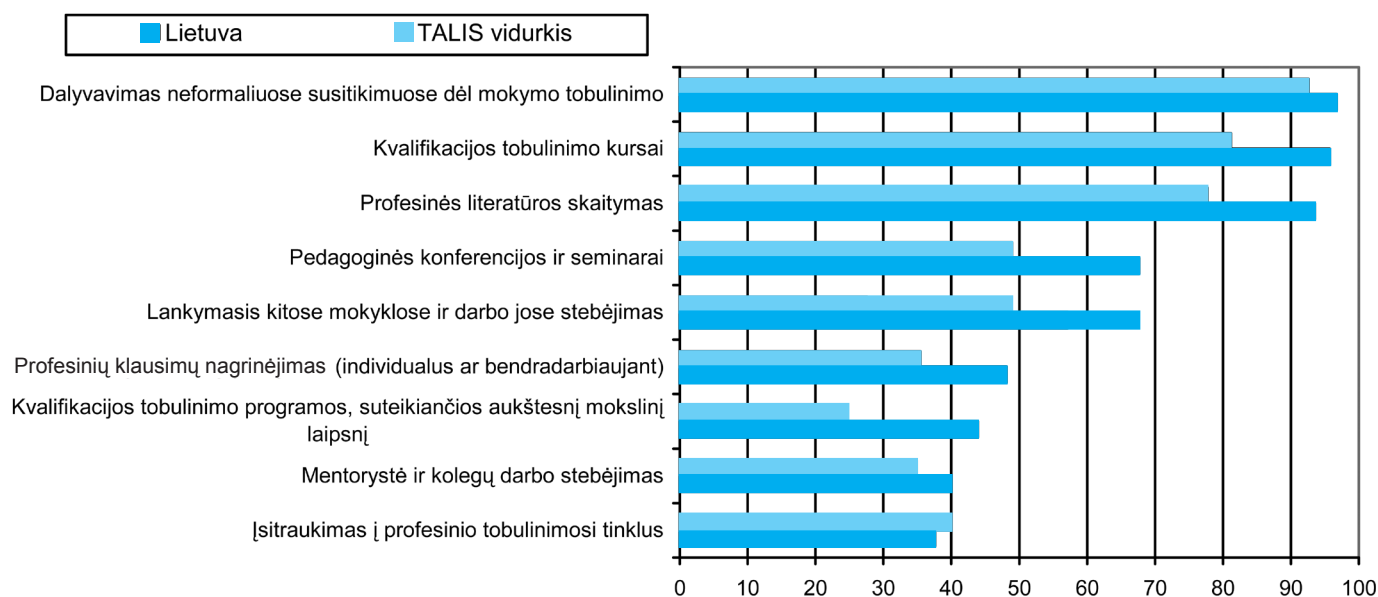
Remiantis EBPO išvadomis, dalyvavimo aktyvumo ir intensyvumo lyginimas gali atskleisti mokyklų elgseną (pasirinkimus), t. y. ar mokyklos vadovybė siekia sudaryti kuo daugiau galimybių tobulintis visiems mokytojams, ar orientuojasi į mažesnes mokytojų grupes, tačiau tobulinimosi programos trunka ilgiau.

KOKIOSE TOBULINIMOSI VEIKLOSE DALYVAUJA MOKYTOJAI?

Profesinis tobulinimasis gali būti ir neformalus. Todėl analizuojant dalyvavimo intensyvumą, galėjo nutikti ir taip, kad mokytojai neišskyrė neformalaus bendravimo, profesinės literatūros skaitymo ar kitų neformalių metodų kaip tobulinimosi programų ir neapskaičiavo papildomo

laiko (dienų) vertindami profesinio tobulėjimo intensyvumą. Todėl TALIS tyrime buvo pateiktos įvairios veiklos (įtraukiant formaliuosius ir neformaliuosius metodus), kai mokytojai turėjo surikiuoti veiklas pagal dalyvavimo jose dažnumą.

Mokytojų dalyvavimas įvairiose profesinio tobulėjimo veiklose (proc.)

Duomenų šaltinis: First Results from TALIS, OECD (2009)

Diagramoje palyginimui pateikiami Lietuvos rezultatai ir TALIS vidurkis. Duomenys rodo, kad Lietuvos mokytojų dalyvavimas beveik visais atvejais viršija TALIS vidurkį.

- Mokytojai dažniausiai dalyvauja **neformaliuose susitikimuose** dėl mokymo tobulinimo. Daugiausia šioje veikloje dalyvauja Slovėnijos, Lietuvos (po 97 proc.) ir Slovakijos (96 proc.) mokytojų, mažiausiai – Meksikoje (89 proc.), Airijoje (87 proc.) ir Vengrijoje (79 proc.).
- **Kvalifikacijos tobulinimo kursuose** daugiausia dalyvauja Lietuvos mokytojų (96 proc.), taip pat Meksikos (94 proc.) ir Estijos (92,5 proc.) mokytojų; mažiausiai – Italijos (66 proc.), Turkijos (62 proc.) ir itin mažai – Slovakijos (50 proc.) mokytojų.
- Mokytojų aktyvumas **skaitant profesinę literatūrą** didžiausias yra Lenkijoje (95 proc.), Lietuvoje ir Bulgarijoje (po 93,5 proc.) mokytojų. Mažiausiai profesinę literatūrą studijuoja Airijos (60 proc.) ir Korėjos (52,5 proc.) mokytojai.
- **Pedagoginėse konferencijose ir seminaruose** daugiausia dalyvauja Lietuvos, Turkijos (po 68 proc.) ir Slovėnijos (75 proc.) mokytojų. Pasyviausiai dalyvauja – mažiau nei pusė – Malaizijos (32 proc.) ir Meksikos (33 proc.) mokytojų.
- Pagal **lankymąsi kitose mokyklose ir darbo josoje stebėjimą** Lietuvos rezultatai kiek daugiau nei dvigubai viršija TALIS vidurkį: 57 proc. Lietuvos mokytojų dalyvauja šioje veikloje (TALIS vidurkis – 28 proc.). Taip pat aktyviai kitose mokyklose lankosi Korėjos (67 proc.) ir Estijos (63 proc.) mokytojai, pasyviausiai – Austrijos (10 proc.), Airijos ir Slovėnijos (apie 8 proc.) mokytojai.
- **Profesinius klausimus labiausiai nagrinėja** mokytojai Italijoje (56,5 proc.), Brazilijoje (55 proc.) ir Danijoje (52 proc.). Mažiausiai tiria profesinius klausimus mokytojai Slovakijoje (12 proc.) ir Norvegijoje (12 proc.). Lietuvoje šis rodiklis ganėtinai aukštas lyginant su kitomis šalimis (48 proc.) ir yra aukštesnis už TALIS vidurkį.

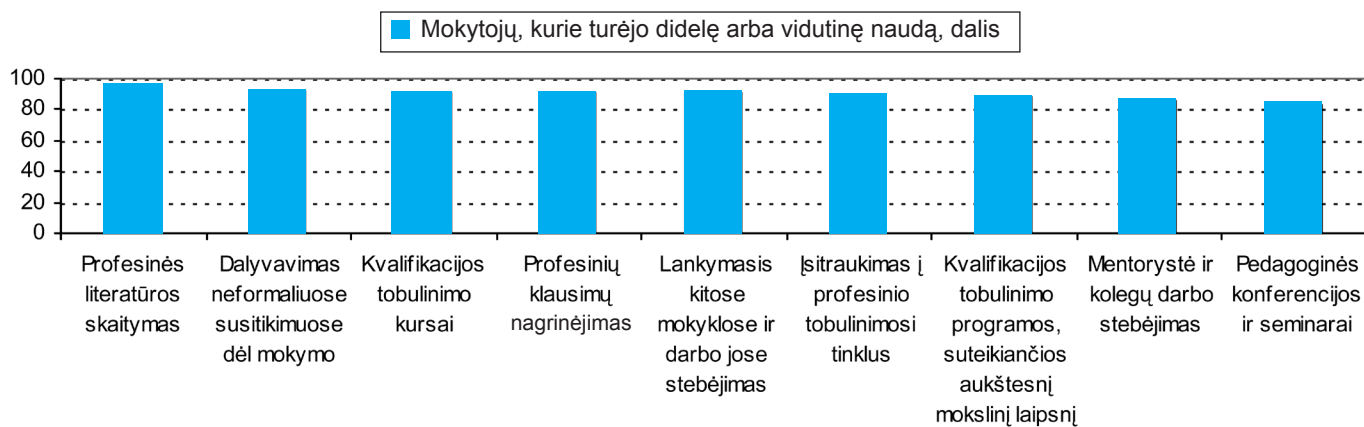
- Pasyviausiai mokytojai dalyvauja **kvalifikacijos tobulinimo programose, suteikiančiose aukštesnį mokslinį laipsnį**, t. y. mažiau kaip pusė visų mokytojų įsitraukia į šią veiklą. Daugiausia tokiose kvalifikacijos tobulinimo programose dalyvauja Bulgarijos (50 proc.), Lietuvos (44 proc.) ir Brazilijos (41 proc.) mokytojų; mažiausiai – Airijos, Italijos (po 11 proc.) ir Slovėnijos (10 proc.).
- **Mentorystė ir kolegų darbo stebėjimas** labiausiai būdinga Korėjos (69 proc.), Lenkijos (67 proc.) ir Slovakijos (65 proc.) mokytojams ir kur kas mažiau populiaru Danijoje (17,5 proc.), Maltoje (16,5 proc.) ir Portugalijoje (15 proc.). Lietuvoje šią veiklą atlieka 40 proc. mokytojų.
- Įvairios šalys labai nevienodai įsitraukia į **profesinio tobulinimosi tinklus**. Didžiausi rezultatai gauti Islandijoje – 83 proc., Slovėnijoje – 72 proc. ir Lenkijoje – 61 proc. Tuo tarpu žemiausi rezultatai, siekiantys 20 proc., yra Italijoje ir Danijoje, 15 proc. – Portugalijoje. Lietuvos vidurkis beveik sutampa su TALIS vidurkiu ir siekia 38 proc.

Aptartoje diagramoje pateikti duomenys rodo intensyvų Lietuvos mokytojų dalyvavimą tobulinimosi procese ir platų veiklų įvairovės pasirinkimą. EBPO išvada ta, kad Lietuvos mokytojų tobulinimasis pasižymi aukšta kultūra ir dideliu aktyvumu. Tokią išvadą tyrimo ekspertai pateikė tik Lietuvos ir Lenkijos atvejais.

Dalyvavimo skirtingose tobulinimosi veiklose naudingumas. TALIS tyrimo metu mokytojų taip pat buvo prašoma įvertinti nagrinėtų veiklų naudą: mokytojai turėjo

nurodyti, kurios veiklos turėjo didelę arba vidutinę naudą jų profesinei raidai. Tolesnėje diagramoje pateikiami Lietuvos atvejo rezultatai.

Profesinės raidos atskirų veiklų naudingumas Lietuvos mokytojams (proc.)

Duomenų šaltinis: First Results from TALIS, OECD (2009)

Remiantis TALIS tyrimo rezultatais, naudingiausia profesinio tobulėjimo veikla yra profesinių klausimų nagrinėjimas, kuris Lietuvos atveju patenka į ketvirtą vietą. Antroji pagal naudingumą veikla bendrame TALIS šalių įvertinime yra kvalifikacijos tobulinimo programos, suteikiančios aukštesnį mokslinį laipsnį. Tačiau Lietuvos mokytojų vertinimas gerokai skiriasi ir ši veikla atsiduria tik septintoje vietoje.

Diagramoje pateikti duomenys rodo, kad visi profesinio tobulinimosi būdai Lietuvos mokytojams teikia reikšmingos naudos, t. y. visas veiklas daugiau nei 80 proc. mokytojų įvertino kaip labai arba vidutiniškai naudingas.

Didžiausią naudą Lietuvos mokytojai gauna skaitydami **profesinę literatūrą** (96 proc.), dalyvaudami **neformaliuose susitikimuose** (92 proc.) ir **kursuose** (91 proc.). Lyginant su TALIS vidurkiu – profesinės literatūros skaitymas (Lietuvos mokytojų įvertinta kaip naudingiausia veikla) bendrame TALIS šalių įvertinime atsiduria ketvirtoje vietoje pagal naudingumą

(83 proc.), dalyvavimas neformaliuose susitikimuose – trečioje vietoje (87 proc.), o dalyvavimas kursuose – tik penktoje (81 proc.). **Profesinių klausimų nagrinėjimas** teikia naudą 91 proc. Lietuvos mokytojų (TALIS vidurkis – 89 proc.), o **lankymasis kitose mokyklose ir darbo jose stebėjimas** – 91 proc. Lietuvos mokytojų (TALIS vidurkis – 75 proc.).

Tyrimas rodo, kad į profesinio tobulinimosi tinklus Lietuvos mokytojai įsitraukia pasyviausiai, t. y. mažiau nei 40 proc., tačiau naudą iš **profesinio tobulinimosi tinklų** gauna net 90 proc. šioje veikloje dalyvaujančių mokytojų (TALIS vidurkis – 80 proc.).

Kaip mažiausiai naudingas veiklas Lietuvos mokytojai įvertino **kvalifikacijos tobulinimo programos, suteikiančias aukštesnį mokslinį laipsnį** (88 proc.), **mentorstę ir kolegų darbo stebėjimą** (85 proc.) ir **dalyvimą pedagoginėse konferencijose ir seminaruose** (83 proc.).

MOKYTOJŲ NEDALYVAVIMO PROFESINIAME TOBULĖJIME PRIEŽASTYS

Siekiant geriau suprasti mokytojų dalyvavimo profesinėje raidoje tendencijas, taip pat svarbu išskirti veiksnius, dėl kurių mokytojai nelinkę aktyviau dalyvauti tobulinimosi procese. Remiantis TALIS tyrimo rezultatais, pagrindinės Lietuvos mokytojų nurodytos priežastys yra šios:

- tinkamų profesinio tobulinimosi renginių trūkumas (53,2 proc.);
- profesinės raidos renginių ir pamokų tvarkaraščio nesuderinamumas (46,7 proc.);
- laiko stygius dėl pareigų šeimoje (26,4 proc.);
- per didelė tobulinimosi renginių kaina (25,7 proc.);
- darbdavių paramos trūkumas (15,9 proc.).

Beveik tokia pačia tvarka išsidėsto ir TALIS vidurkių rezultatai: tik į pirmą vietą patenka renginių ir pamokų tvarkaraščio nesuderinamumas.

Nagrinėjant EBPO pateiktus duomenis dėl profesinio tobulinimosi renginių trūkumo, pastebima ryški neigiama koreliacija (sąryšis) tarp mokytojų, kurie pagrindine priežastimi nurodė tobulinimosi renginių trūkumą, skaičiaus ir tarp dalyvavimo tobulinimosi procese aktyvumo. Tai yra kuo daugiau mokytojų kaip pagrindinę nedalyvavimo priežastį nurodė renginių trūkumą, tuo didesnis nedalyvavimo tobulinimosi procese lygis toje šalyje. Tokia tendencija ryškiausia Austrijoje, Estijoje, Latvijoje ir Slovakijoje.

Ryšys tarp kitų minėtų priežasčių ir dalyvavimo tobulinimosi procese tendencijų, žinoma, išlieka, tačiau nėra itin ryškus. Profesinės raidos renginių ir pamokų tvarkaraščio nesuderinamumas yra pagrindinė priežastis Korėjos (73 proc.) ir Portugalijos šalyse (65 proc.). Per didelė tobulinimosi renginių kaina labiausiai lemia Lenkijos (51 proc.) ir Vengrijos (47 proc.) mokytojų pasyvumą įsitraukiant į profesinio tobulinimosi raidą.

PROFESINIS TOBULINIMASIS LIETUVOJE

Lietuvoje profesinį tobulinimąsi organizuoja ir vykdo:

- Švietimo ir mokslo ministerija ir jai pavaldžios institucijos – nustato prioritėtines kvalifikacijos tobulinimo kryptis valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų ugdymui, organizuoja mokymus.
- Kvalifikacijos tobulinimo institucijos (regioniniai ir universitetų švietimo centrai, nevyriausybinės organi-

zacijos) – tiria ir analizuoja mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikius, rengia kvalifikacijos tobulinimo renginius, konsultacijas ir kitus profesinio tobulinimosi renginius.

Mokytojų tobulinimosi poreikius taip pat tiria pačios mokyklos, jos nusistato kvalifikacijos tobulinimosi prioritetus.

SVARBIAUSIŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI TERMINŲ AIŠKINIMAS

1. **Profesinis tobulinimasis** (kvalifikacijos tobulinimas) – neformalusis švietimas ir savišvieta, kuriais siekiama įgyti, plėtoti profesinei veiklai reikalingas kompetencijas.

2. **Konstruktivus profesinis tobulinimasis** – tai mokymosi modelis, kai taikomi įvairūs veiklos metodai, skatinantys mokytoją mąstyti, vertinti, pačiam daryti išvadas ir šitaip tobulėti.

3. **Transmisinio orientavimo modelis** – mokymosi būdas, kai svarbiausios išvados, dėsniai ar nuostatos mokytojams yra pateikiamos kaip norminės ir mokytojai turi jas priimti bei taikyti savo darbo praktikoje.

Naudoti šaltiniai:

Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS (2009). EBPO.

Villega-Reimers E. *Teacher Professional Development: an International Review of the Literature*. UNESCO: International Institute for Educational Planning, 2003. Peržiūrėta adresu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001330/133010e.pdf>

Anderson L. V. *Increasing Teacher Effectiveness: Second Edition*. UNESCO: International Institute for Educational, 2004. Peržiūrėta adresu: http://doc-aea.aide-et-action.org/data/admin/increasing_teacher_effectiveness.pdf

Key Data on Education in Europe (2009). EURYDICE. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA).

Tarybos išvados dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos („Education and Training 2020“), 2009. Peržiūrėta adresu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:LT:PDF>

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu http://www.smm.lt/svietimo_bukle/analizes.htm ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyresniąją specialistę Jolantą Navickaitę (el. p. jolanta.navickaite@smm.lt, tel. (8 5) 219 1120).

Analizę parengė Jelena Rogozina, Kauno technologijos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo programos IV kurso studentė.

TALIS tyrimo rezultatų interpretavimo klausimais konsultavo Marytė Speičienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Akademinio mobilumo ir tęstinio mokymo skyriaus vyresnioji specialistė, dr. Rita Dukynaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjo pavaduotoja, Mindaugas Stundža, Nacionalinio egzaminų centro Tyrimų ir analizės skyriaus metodininkas.

Taip pat konsultavo Giedrius Vaidelis, Ugdymo plėtotės centro direktorius ir Laimutis Deveikis, Pilietinių iniciatyvų centro projektų koordinatorius.

LIETUVOS MOKYTOJŲ PROFESINIS TOBULĖJIMAS

Redaktorė *Nijolė Šorienė*
Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2010-08-10. Tir. 1800 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius

ISSN 1822-4156